

og vore Biblioteker ligger der fuldt op af Manuskripter, som enten aldrig er udgivet eller udgivet i Uddrag eller uden at være ledsaget af Oversættelse paa et Verdenssprog. Gosch's af Hakluyt Society publicerede »Danish arctic Ekspeditionen« viser, at det ikke hos fremmede Nationer skorter paa Interesse for det, vi har at byde paa, men at det er os, der ikke har det rette Initiativ. Hvorfor er f. Eks. de mange Relationer vedrørende Kristian IV's Rejser og Gesandtskaber til Finmarken (Simon van Salingens og Sivert Grubbes Manuskripter) kun udgivet halvt? Hvorfor foreligger Vitus Berings Beretninger kun paa Russisk, Peder Olsen Walløes kun i enkelte Udpluk, medens Ole Borchs og Jens Birckerods latinske Rejsebeskrivelser henligger utrykt? Hvorfor er der endnu ikke tænkt paa en ny Udgave af »Grønlands historiske Mindesmærker« med engelsk Tekst og Oversættelse i Stedet for den forældede danske?

Kunde ikke Dannelsen af Linschoten-Foreningen give os Kraft til at gøre vor Pligt mod Fortiden?

Axel Anthon Bjørnbo.

E. J. Chambers. — **Canadas fertile Northland, Ottawa 1907.** — Government printing office.

Den ovenfor nævnte Bog er hovedsagelig en Samling af Rapporter og Erklæringer, afgivne af vederhæftige Mænd, der i forskellige Livsstillinger har erhvervet sig nøje Kendskab til enkelte Dele af de store Landstrækninger, der indtager den nordligste Del af Amerika og henhører under det saakaldte Dominion af Canada. Det er dog ikke samtlige disse Egne, som Rapporterne og Erklæringerne gælder. De beskæftiger sig næsten alene med de Dele af de nye Provinser Saskatchewan og Alberta, der ligger Nord for det Vandskel, som mod Nord begrænser Saskatchewan's Floddal, med Ungava, der ligger Nord for Provinserne Quebec, med Keewatin, der ligger Nord for Provinserne Ontario og Manitoba, samt med Distriktet Mackenzie, der ligger Nord for Provinserne Alberta og Saskatchewan.

Disse Landstrækninger har dog en ganske overordentlig Udstrækning. Arealet af de Dele af Alberta og Saskatchewan, der ligger Nord for det angivne Vandskel, kan anslaaes til ca. 11760 g. Kvm. Ungava omfatter ialt 16696 g. Kvm., Keewatin 22126 og Mackenzie 26443. Dette overskrider med mere end ca. 14100 det dobbelte af Arealet i Kon-

federationens 4 oprindelige Provinser Ontario, Québec, Nova Scotia og New Brunswick og er ca. 12800 g. Kvm. større end det hele, samlede Areal af de 7 ældre Provinser, tilføjet de Dele af de nye Saskatchewan og Alberta, der ligger Syd for Vandskellet.

Det er den tiltagende Tilgang af Indvandrere, som har fremkaldt Rapporterne og Erklæringerne.¹⁾ Strømmen af Indvandrere har i Canada som i de forenede Stater hidtil gaaet mod Vest følgende Jærnbannerne, efterhaanden som de blev byggede. Landet om Jærnbannerne i de sydlige Dele af Canada er nu hurtig i Færd med at blive optaget, og alt som de ældre Jærnbaner efterhaanden udsender Grene mod Nord, og Tanken om en ny transkontinental Jærnbane er dukket frem, er Opmærksomheden mere og mere bleven henledet paa de store, nordlige Distrikter, der kan betragtes som en Reserve for Overbefolkningen.

Allerede i 1905 blev der fremlagt en Opgørelse, som viste, at den store Tilstrømning af Emigranter snart vilde have gjort det umuligt at skaffe Land til dem i de nu koloniserede Dele af de vestlige Provinser, og dermed fremkom Ønskeligheden af en Anbringelse i de hidtil kun tyndt befolkede nordlige Landsdele.

Der paafulgte et Forslag om ved en udvalgt Komité at foranstalte en bedre Oplysning om hine Egne. Dette Forslag kunde dog ikke straks fremmes af Mangel paa Tid; men det genoptoges i Januar 1907 og førte da til de Rapporter og Erklæringer, som udgør Hovedindholdet af den anmeldte Bog, idet de dog nærmest kun omhandler Ungava og Mackenziebassinet, medens en nærmere Omtale af de øvrige Landsdele uden Tvivl kan forventes at fremkomme senere.

Saaledes som Rapporterne og Erklæringerne nu foreligger, giver de dog mange Oplysninger om de hidtil ret ubekendte Egne, navnlig med Hensyn til Agerbrug og Kvægavl, Skovbrug, Fiskeri, Bjærgværksdrift, Klima og Samfærdselsmidlerne, om end Rapporterne m. m. ikke er sammenarbejdede, men kun fremsatte, ganske som hver enkelt af de raadspurgte har givet Svar.

Hvad Agerbruget og Kvægavlen angaar, da fremsættes den Mening, at de vil kunne give ret godt Udbytte paa mere end et enkelt Sted. Det findes angivet, at der udfordres en Gennemsnitstemperatur

¹⁾ Antallet af Indvandrere har fra 1896 til 1906 udgjort 832,606 Personer.

af mindst $11\frac{1}{3}^{\circ}$ R. for at man kan være fuldkommen sikker paa et godt Resultat; men om Vinteren end er meget kold, er der dog mange Egne, hvor Sommertemperaturen naar hertil eller endog er højere, langt op imod Ishavet, idet Isotermene Vest for Hudsonbugten ikke som almindelig forudsat gaar fra Ø. til V. men i Retning mod N.V. eller N. Al Vegetation kommer mærkværdig hurtigt til Modenhed under de nordlige Breddegrader paa Grund af Dagens Længde i Planternes Vækstperiode.

Jordbunden er imidlertid langt fra overalt gunstlig for Agerbrug. I Ungava er der intet Slette-land. Landet er klippefuldt og maa kaldes meget ujævnt og knudret, omtrent som Landet paa Nord-siden af Lake Superior, om ikke fuldt saa ujævnt som dette. Derhos er Klimaet for koldt, og der indtræffer Frost i alle Aarets Maaneder.

I Keewatin, der støder umiddelbart op til Hudsonbugten mod Øst, er Landet ikke højt, gennemsnitlig ca. 1000' og fladt mod Vest, og her for en stor Del skikket til Agerbrug. Der er ikke megen Nattefrost. Der findes derhos et Strøg ved Churchill¹⁾ og nogle Strimler ved Jamesbugten, som anses for dyrkelige. Der findes dog omkring Churchill Jord, som endnu er frossen i Juli i en Dybde af $3\frac{1}{2}$ ', men Laget er kun 8" tykt og uden Betydning for Plantevæksten.

Aralet af dyrkeligt Land i Mackenzie og Alberta Nord for den 55. Breddegrad anslaaes til at være af en meget betydelig Størrelse. Det bedste Strøg i saa Henseende er Egnen om Peace River, som til Dels alt er opdyrket ved Fort Vermillion ($58\frac{1}{2}^{\circ}$ n. Br.); hvor der er bygget en stor Dampmølle til Formaling af det høstede Korn. Der avles her Hvede, Byg, Havre og Ærter, og Udbyttet for 1906 angives at have været noget over 6000 d. Td.

Som gode Strøg nævnes ogsaa Egnen Nord for Winnipeg Sø, hvor det dyrkelige Areal skal udgøre mellem 200 og 500 g. Kvm., ved Lille Slave Sø, hvor Agerbrug drives af dør bosatte Missionærer, ved Athabaska Sø, hvor Kolonisation ved Fort Murray har fremkaldt en By med en Bank, Post- og Telegrafstation, Skole og Hoteller, men hvor Høsten altid trues meget af Nattefrost, endelig ogsaa ved Store Slave Sø.

Endnu langt nordligere, end hvor Kornavl kan

¹⁾ Det vil erindres. at det var ved Churchill, at Jens Munk overvintrede 1619—20.

drives, har det vist sig, at der med Held kan dyrkes Kartofler og andre Urter. Ved Fort Good Hope ved Mackenziefloden ($66^{\circ} 16'$ n. Br.) altsaa tæt ved Polarkresen, er den i mange Aar med Held dyrket Kartofler m. m. Her er Jorden dog stadig frossen.

I Ungava gaar Trægrænsen fra nogle faa Mile Syd for Ungavabugten til Nord for Richmondbugten. Den Rygning, som gaar langs Atlanterhavets Kyst med en Højde af 3000—6000', fra Indløbet til Hudsonstrædet sydpaa, er hovedsagelig skovklædt. Bugterne ved Havet har Skov i deres inderste Dele; men Kysten er nøgen indtil Hamilton Inlet (ca. 54° n. Br.), hvorfra Skoven naar lige ud til Kysten, medens de udenfor liggende Øer er træløse. Inde i Landet findes dog mange aabne Steder, og ude ved Kysten er betydelige Strækninger ødelagte af Ild, som Fiskere har antændt.

Vest for Hudsonbugten begynder Trægrænsen ved Churchill, men gaar derpaa mod N.V., næsten helt op til Ishavet.

Træbestanden er hovedsagelig Fyre- og Lærke-træer, nogle Steder ogsaa Æsp. I det sydlige er Træerne store nok til at afgive godt Tømmer. I det nordlige er de tyndere og kun egnede til Fabrikation af Træmasse. Mangfoldige Steder har Skovbrande ødelagt store Skovstrækninger. Ved Peace River vokser Hindbær, Jordbær, Stikkelsbær og Ribs.

Der er hist og her meget Vildt. I Keewatin er saaledes det bedste Jagtdistrikt for Hudsonkompagniet. Der findes mange Ræve, Maarer, Oddere og Ulve, især Ræve, derhos ogsaa de Væseler, der giver Pelsværket Nerts. Vest for Winnipeg Sø ligesom ogsaa mellem Churchill og Nelsonfloden er der mange Elsdyr og Rensdyr. De sidste gaar ikke Nord for den 60. Breddegrad. Bævere maa ikke dræbes, men de fredes dog kun lidet, og der er ikke mange af dem. Stundom forekommer Bjørne og langt imod Nord Moskusokser, dog ikke Vest for Kobberminefloden.

Fiskerierne er Landets bedste Rigdomskilde. Der findes flere Steder i Søer og Floder saa mange Fisk, at der næppe kan rummes flere, og Fiskene benyttes i udstrakt Grad til Føde baade for Mennesker og Dyr. I nogle Egne er der tilmed mange flere Søer, end Kortene i Almindelighed angiver, saaledes især S.V. for Chesterfield Inlet. Kystfiskeriet ved Atlanterhavet tilhører New Foundland.

I Ungava findes der et Strøg med Klipper, som synes at være nogle og tyve d. Mile langt og to til tre Gange saa bredt. Der findes her Jærnmalm af saa god Beskaffenhed, at der menes, at den vil kunne give et stort Bidrag til Canadas Forsyning med Jærn. I Mackenziebassinet er Undersøgelserne angaaende Mineralier ikke skredne videre frem, saa at der blot haves Antydning af, at der findes mange værdifulde Mineralier i Landet Nord for den 60° n. Br., især Nord for Athabaska Sø. Imellem denne og Peace River menes der at være store Petroleumslejer, og ved Store Slave Sø betydelige Sattlejer. Enkelte Steder, saaledes især i Egnen om Fort Good Hope og ved Althabaska har man iagttaget stærke Udstrømninger af Gas. Kun Øst for Althabaska Sø synes man at have fundet Stenkul.

Klimaet er ganske vist meget koldt i Vintermaanederne, men dog med kun ringe Snefald i det indre. Den laveste Temperatur, som er iagttagen ved Fort Good Hope, er i Januar $\div$ 46° R., derimod har Temperaturen dør i Juli naaet indtil 24°. Sommermaanederne er saaledes forholdsvis varme. I Mackenzie Bassinet sker Løvspringet midt i Maj, førend Isen endnu har forladt Floderne, og det foregaar overordentlig hurtigt.

Hvad Samfærdelsesmidlerne angaar, har Opmærksomheden selvfølgelig meget knyttet sig til Besejlingen af Hudsonbugten. I dens sydlige Del, Jamesbugten, findes imidlertid ingen gode Havne, Vandet er lavt, og Flodmundingerne spærrede af Barrer. I den store nordlige Del er Churchill den eneste, naturlig gode Havn. Der er her dog Skibsfart egentlig kun i August Maaned. Derimod er der mange gode Havne paa begge Sider af Hudsonstrædet, saaledes især ved Digges Ø. Strædet kan nogenlunde sikkert besejles fra 1. Juli til 1. November, da Polarisen indtræffer, fylder den østlige Del af Strædet og stundom naar ind til dets Midte; men allerede i September indtræffer megen Taage og stærkt Snefald. Der er tilmed stærk Strøm i Strædet, ud efter langs Nordsiden og ind efter langs Sydsiden. Der er stor Forskel paa Vandstanden ved Ebbe og Flod. I Churchill stiger Vandet 9 til 16', i Ungavabugten ca. 50', hvad der er den næststørste Stigning, som overhovedet nogetsteds forekommer.

I det indre er det eneste praktiske Samfærdelsesmiddel endnu hovedsagelig Fart med Kanoer paa Floderne. Dampskibe findes endnu kun faa

Steder, paa Athabaska Sø og paa Mackenzie, der kan besejles fra den nævnte Sø og indtil Deltaet, hvor Sejlads atter er vanskelig, Skibsfart her finder Sted til Oktober. Flere Jærnbaneprojekter er fremsatte, saaledes angaaende en Bane fra Peace River over Athabaska til Churchill og en anden fra Winnipeg til samme Punkt.

Til Bogen er føjet en Række gode Illustrationer, og den er ledsaget af en Samling Kort, der oplyser de forskellige omhandlede Forhold.

Emil Madsen.

Sion, Jules: Les Paysans de la Normandie orientale. Étude géographique. Paris 1909. 544 Sider, 14 Tekstbilleder og Kort, 8 Plancher.

I Forordet angiver Forfatteren Bogens Hovedsynspunkt, at skildre, hvorledes Landbefolkningen er knyttet til den Jord, som føder den, hvorledes den har indvundet sin Jord fra Skove og Sumpe, og hvilket Kultursystem, der er karakteristisk for Egnen. For at fremstille denne Vekselvirkning mellem Jord og Befolkning er det imidlertid nødvendigt at se tilbage til Fortiden, thi Menneskets Tilpasning til den omgivende Natur varierer med Kulturhøjden. I Bogens enkelte Afsnit gives nu en Fremstilling af Landets Natur og af Befolkningens Erhverv, saaledes som dette har formet sig til forskellige Tider.

Efter i første Kapitel at have gjort Rede for Øst Normandiets Begrænsning og Underafdelinger, giver Forfatteren i Kap. 2 en Fremstilling af Klimaet. Skønt det kun er et lille Landomraade, mærkes dog Forskel paa Kystegnen og det indre af Landet. Ligeledes mærkes de smaa Højdeforskelligheder. Høsten falder altid tidligere i Floddalene end paa de omgivende højere liggende Sletter. Den hyppigste Vindretning er Vest. Regnmængden er betydelig med Maksimum i Oktober.

Herefter gives i Kap. 3 en Skildring af Jordbunden. Normandiet danner en Slette, som ligger 100—200 M. over Havet. Underlaget dannes næsten overalt af senonisk Kridt, under hvilket de ældre Etager af Kridttidens Aflejringer og det øverste Jura kan iagttages i en Del af de dybere nedskaarne Dale. Plateauet ender ved Kysten i en Klint, som ved Senneville har en Højde af 126 M. Kridtet er kun synligt i Kystens Klinter og i Floddalenes Vægge. Ellers er det overalt dækket af marine